

Bolu İl Merkezi Din Görevlilerinin Organ Bağışı Hakkında Bilgi Tutum ve Davranışları İle Bunları Etkileyen Etmenler, 2017

Knowledge Attitudes and Behaviors for Organ Donation of Religious Officers in Bolu Provincial Center, 2017

Rabia Kaymak , Seval Alkoy

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Bolu, Türkiye

Öz

GİRİŞ ve AMAÇ: İnsanların yaşamları boyunca karşılaştığı akut ve kronik bazı durumlar organların işlevsiz kalmasına neden olduğu için organ nakli ihtiyacı doğmakta, fakat organ bağışları bu ihtiyacı karşılamaya yetmemektedir. Kimi insanlar dini inançları nedeniyle organ bağışlamaktan kaçınmaktadırlar. Toplumun bu konuda doğru bilgilendirilmesinde ve bu direncin ortadan kaldırılmasında din adamlarına görev düşmektedir. Bu çalışma ile din görevlilerinin organ bağışı hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları ile bunları etkileyen etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM ve GEREÇLER: Kesitsel tipteki bu araştırmanın evreni; il merkezindeki 99 caminin 174 çalışanı olup, örneklem seçilmemiş, tüm çalışanlara ulaşılması hedeflenmiş, ancak araştırma 133 kişiyle (%76) tamamlanmıştır. Veriler, intörn doktorlar tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmış; veri toplama araştırma tarafından literatüre dayalı olarak hazırlanmış, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, organ bağışı konusundaki bilgi ve davranışlarını belirleyen bir soru formu ile Organ Bağışı Tutum Ölçeği (OBTÖ) kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

BULGULAR: Katılımcıların yaş ortalaması $44,0 \pm 8,3$, % 96,2'si halen evli, % 96,2 sinin ortalama çocuk sayısı $2,21 \pm 8,91$, meslekte geçirdikleri ortalama yıl $20,9 \pm 9,4$ olup; % 46,6'sının ailesinde kronik hastalık, % 7,5'inin ailesinde veya çevresinde organ nakline ihtiyacı olan birey vardır. Katılımcıların % 91,7'si organ nakli hakkında bilgiye sahiptir ve bu bilgiye % 82,7'si radyo/TV'den ulaşmıştır. Katılımcıların yalnızca % 3,8'i organlarını bağışlamış, % 26,3'ü ise bağışlamayı düşünmektedir. Çocuk sayısı ile pozitif tutum puanı arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı ($r_s: 0,204$ $p: 0,018$) çok zayıf bir korelasyon bulunmuştur.

TARTIŞMA ve SONUÇ: Organ bağışında kilit rol oynayan din görevlilerinin konu hakkında bilgileri iyi düzeyde olmasına rağmen; organ bağışlama davranışları ise istenen düzeyde değildir.

Anahtar Kelimeler: Organ Bağışı, Din görevlileri, Organ Bağışı Tutum Ölçeği

Abstract

INTRODUCTION: Because of acute and chronic conditions that people face during their lives cause organ dysfunction, organ transplantation arises, but organ donations are not sufficient to meet this need. Some people refrain from donating organ because of their religious beliefs. There is a duty for the religious officers in informing the society about this issue and eliminating this resistance. The aim of this study was to determine the knowledge, attitudes and behaviors of religious officials about organ donation and the factors affecting them

METHODS: The universe of this cross-sectional study; 174 employees of the 99 mosques in the city center were selected, all employees were targeted, but the research was completed with 133 (76%). The data were collected by in-person interviews by interns. The data were collected by the researchers on the basis of the literature, the socio-demographic characteristics of the participants, a questionnaire determining the knowledge and behavior of organ donation was used. Significance level $p < 0.05$ was accepted

RESULTS: The mean age of the participants was 44.0 ± 8.3 , 96.2%, and 96.2% of the children had an average of 2.21 ± 8.91 years of age, and 20.9 ± 9.4 years, respectively. In the family of 46.6%, there is a chronic disease, and 7.5% of the family is in need of organ transplantation in or around the family. 91.7% of the participants have information about organ transplants and 82.7% of this information is from radio / TV. Only 3.8% of the participants donated their organs and 26.3% of them thought of donating. A very weak correlation was found between the number of children and the positive attitude score in the same direction ($r_s: 0.204$ $p: 0.018$).

DISCUSSION AND CONCLUSION: Although the knowledge of the religious officials who played a key role in organ donation was good; however, organ donation behaviors are not at the desired level.

Keywords: Organ Donation, Religious officials, Organ Donation Attitude Scale

GİRİŞ

Bir organın görevini yerine getiremeyip, vücuda zarar vermeye başladığında hasta olan o

organın, bir başka kişiden alınan sağlam organ ile değiştirilmesi işlemi "organ nakli", kişinin hayatta iken kendi isteğiyle, tıbben yaşamı sona

erdikten (beyin ölümü gerçekleşti) sonra doku ve organlarının, başka hastaların tedavisi için kullanılmasına izin vermesi ve bunu iki şahit huzurunda belgelemesi ise “organ bağı” olarak adlandırılır. Akli dengesi yerinde, 18 yaşından büyük olan herkes organ bağıında bulunabilir, organlarının birini bağılayabileceği gibi tamamını da bağılayabilir (1). Organ ve doku nakli, canlıdan ve kadavradan olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilir. Ülkemizde nakli yapılan organlar; böbrek, karaciğer, kalp, akciğer, pankreas ve ince bağırsak, nakli yapılan dokular ise; kalp kapağı, kornea, kemik, kemik iliği ve deridir (2).

Organ nakli, dünyada modern anlamda ilk kez 1902 de Macar cerrah Dr. Ullman tarafından Viyana'da hayvanlar üzerinde böbrek nakli ile denendi. Daha sonra 1933 yılında Dr. Voronov tarafından Sovyetler Birliği'nde kadavra böbrek ile gerçekleştirildi. 1950'li yıllarda ABD'li bilim adamları başarılı organ nakilleri yaparak, organ naklini normal bir tıbbi uygulamaya dönüştürdüler. Türkiye'de ilk başarılı organ nakli, 3 Kasım 1975 yılında Dr. Haberal ve ekibince Hacettepe Üniversitesi Hastanesi'nde bir anneden oğluna yapılan canlıdan böbrek naklidir. Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakline İlişkin 2238 sayılı yasa 1978 yılında çıkarılmış ve organ naklinin yasal çerçevesi belirlenmiştir (3).

IRODAT (International Registry In Organ Donation and Transplantation-Uluslararası Organ Bağı ve Nakli Kayıt Sistemi) 2015 yılı verilerine göre kadavradan organ bağı sayısı en yüksek ülke milyonda 39,7 ile İspanya iken, Türkiye bu sıralamada milyonda 6,3 ile 37. sırada, Hindistan ise milyonda 0,5 ile en son sıradadır. Yine IRODAT'ın aynı verilerine göre canlı donörden organ bağı sayısı milyonda 45,4 ile en yüksek Türkiye'de gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla Kosta Rika (2014), Güney Kore, Hollanda, Kıbrıs (2014) ve Suudi Arabistan takip etmektedir. Hırvatistan milyonda 1,6 ile bu sıralamada en sondadır (4).

Sağlık Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de Ocak 2012 ile Ağustos 2017 arasında 285.440 bağı yapılmıştır. Tüm iller arasında 40.578 bağı sayısı ile İzmir birinci sırada, İstanbul 33.518 ile ikinci sırada, Manisa ise 18.402 ile üçüncü sıradadır. Hakkari 131, Iğdır 81 ve Bayburt 34 bağı sayısı ile son üç sırada yer almaktadır. Bolu ise 1.021 bağı sayısı ile 52. sıradadır (5). Türkiye'de toplam 92 tane nakil merkezi vardır (6). Sağlık Bakanlığı bünyesinde 2000 yılında “Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemi” kurulmuştur. Sistemin amacı, ülke genelinde organ ve doku nakli hizmetleri alanında çalışan kurum ve kuruluşlar arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, bağılanan organ ve dokuların, bilimsel kurallara ve tıbbi etik anlayışına uygun olarak adaletli bir dağıtımla en uygun hastalara en kısa süre içinde naklini sağlamaktır (7).

Organ bağıının dini yönden sakıncası yoktur. Büyük dinlerin çoğu organ bağıını onaylamakta ve desteklemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, 3.3.1980 tarih ve 396/13 sayılı kararı ile organ naklinin caiz olduğunu açıklamıştır. Yine aynı kararda “organınızı vereceğiniz kişi yaptığı iyilik ve fenalıklardan kendisi sorumludur” denilmektedir (8). Kuran-ı Kerim'de de “kim bir insana hayat verirse onun tüm insanlara hayat vermişçesine sevap kazanacağı” buyrulmaktadır (Maide suresi, ayet 32) (9). Buna rağmen kimi insanlar dini inançları nedeniyle organ bağılamaktan kaçınmaktadır. Toplumun bu konuda doğru bilgilendirilmesinde ve bu direncin ortadan kaldırılmasında din adamlarına görev düşmektedir. Bu görevi yerine getirirken, kendi bilgi tutum ve davranışları da belirleyici olabilmektedir. Bu çalışma ile din görevlilerinin organ bağı hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları ile bunları etkileyen etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Kesitsel tipteki bu araştırmanın evrenini Bolu İl

Merkez'indeki 99 caminin 174 çalışanı oluşturmuş; örneklem seçilmemiş; tüm çalışanlara ulaşılması hedeflenmiş; ancak katılımcıların 22'si izinli, 19'u da araştırmaya katılmayı reddettiğinden dolayı araştırma 133 kişiyle (%76) tamamlanmıştır. Araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayalı olup, çalışmayı kabul eden katılımcılardan sözlü onam alınarak, yüz yüze görüşme yönetimi ile soru formu uygulanmıştır. Veriler 2017-2018 Temmuz-Ağustos Dönemi Halk Sağlığı Stajı yapan yedi intörn hekim tarafından toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak üç bölümden oluşan bir soru formu kullanılmış olup; birinci bölüm sosyo-demografik özellikler ve organ bağışi hakkında bilgi, ikinci bölüm organ bağışi hakkında davranış, üçüncü bölüm ise Parisi - Katz tarafından geliştirilen, Yazıcı Sayın tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği çalışılan organ bağışi tutum ölçeğini içermektedir. OBTÖ'nin cronbach α değeri 0.857 olup, altılı likert tipindedir. Değerlendirme, katılımcıların bilgi, tutum ve davranış puanları hesaplanarak yapılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri; yaş, medeni durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu, öğrenim süresi, mesleği ve meslekte geçirilen süredir. Bağımlı değişkenler; din görevlilerinin organ bağışi hakkında bilgi, tutum ve davranışlarıdır. Araştırmanın hipotezleri; Din görevlileri organ bağışi ile ilgili bilgiye medya aracılığıyla ulaşmaktadır. Medeni durum, çocuk sahibi olmak gibi faktörler kişilerin organ bağış tutumunu etkiler. Kişiler nakil organ almaya olumlu yaklaşırken, organ bağışi yapma konusunda negatif tutum sergilemektedirler.

Tablo 1. Katılımcıların ve Çevresindekilerin Organ Nakli İhtiyacı ve Nakil Olma Durumları

	Yanıt	(n)	(%)
Katılımcının kendisinin organ nakli ihtiyacı	Evet	2	1,5
	Hayır	131	98,5
Aile ve çevresinde organ nakli ihtiyacı	Evet	10	7,5
	Hayır	123	92,5
Aile ve çevrede organ nakli yapıma durumu	Evet	39	29,3
	Hayır	94	70,7

Din görevlileri fetvalar aracılığıyla organ bağışi yapma konusunda toplumu teşvik ederken kendi organlarını bağışlama konusunda çekimserlerdir. Kişiler için organ bağışlama konusunda din, ırk, cinsiyet ayrımının bir önemi yoktur. Veriler bilgisayar ortamında bir istatistik program kullanılarak analiz edilmiştir. Analitik çözümlenelerde normal dağılıma uygunluğa Kolmogorov Smirnov Testi ile bakılıp; Student T Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Mann Whitney-U, Spearman Korelasyon Analizi ve Kruskal Wallis Testlerinden biri uygulandı. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edilmiştir. Araştırma için AİBÜ Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay, Bolu İl Valiliği, DİB Bolu İl Müftülüğü ve Organ Bağışi Tutum Ölçeğinin Türkçe uyarlamasını yapan sn. Yazıcı Sayın'dan izin alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan din görevlilerinin yaş ortalaması $44,0 \pm 8,3$, % 96,2'si halen evli, % 96,2 sinin çocuk sayıları bir ila beş arasında değişmektedir. Katılımcıların % 75,2'si yükseköğretim/ön lisans, % 12,0'ı üniversite, % 10,5'i lise, % 2,3'ü doktora/yüksek lisans mezunu olup, % 68,4'ü imam hatip, % 31,6'sı müezzin kayyım ve meslekte geçirdikleri süre ortalama $20,9 \pm 9,4$ yıldır.

Katılımcıların % 46,6'sının ailesinde kronik hastalık, % 7,5'inin ailesinde veya çevresinde organ nakline ihtiyacı olan birey ve % 29,3'ünün ailesinde veya çevresinde organ nakli olan tanıdığı vardır (Tablo 1). Katılımcıların % 91,7'si

Tablo 2. Katılımcıların Organ Bağıışı İle İlgili Bazı Davranışları

Davranış	Yanıt	(n)	%
Organları bağışlama durumu	Evet	5	3,8
	Hayır	128	96,2
Organlarını bağışlamayı düşünme	Evet	35	26,3
	Hayır	30	22,6
	Kararsız	68	51,1
Aileden birinin ihtiyacı halinde organ bağıışı yapma	Evet	113	85,0
	Hayır	4	3,0
	Kararsız	16	12,0
Tanımadığı birine ihtiyacı halinde organ bağıışı yapma	Evet	59	44,4
	Hayır	26	19,5
	Kararsız	48	36,1
Öldükten sonra yakınları tarafından organlarının bağışlanmasını isteme	Evet	59	44,4
	Hayır	32	24,1
	Kararsız	42	31,6
Organlarını başka dine mensup birine bağışlama	Evet	40	30,1
	Hayır	72	54,1
	Kararsız	21	15,8
Organlarını farklı ırktan birine bağışlama	Evet	93	69,9
	Hayır	27	20,3
	Kararsız	13	9,8
Hayatta kalabilmek için başkasının organını kabul etme	Evet	103	77,4
	Hayır	11	8,3
	Kararsız	19	14,3
Hayatta kalabilmek için başka dine mensup birinin organını kabul etme	Evet	64	48,1
	Hayır	46	34,6
	Kararsız	23	17,3
Hayatta kalabilmek için farklı ırktan birinin organını kabul etme	Evet	95	71,4
	Hayır	21	15,8
	Kararsız	17	12,8

Not: Bu metin 2.Uluslararası 20.Ulusal Halk Sağlığı Kongresinde Sözlü Sunum olarak sunulmuştur

nakli hakkında bilgiye sahiptir ve bu bilgiye % 82,7'si radyo/televizyondan, % 54,9'u gazete/dergiden, % 49,6'sı internetten, % 47,4'ü seminer/konferanslardan ulaşmıştır. Katılımcıların % 92,5'i Türkiye'de organ bağışının yasal, % 83,5'i ücretsiz olduğunu, % 72,2'si bağış yapabilmek için hem ölen kişinin organlarını hayattayken bağışlamış olması hem de öldükten sonra ailesinin izninin alınması gerektiğini bilmektedir.

Katılımcıların % 81,2'si Türkiye'de organ bağışının organ nakil merkezlerine, % 57,9'u sağlık müdürlüklerinin ilgili şubelerine, %57,1'i hastane veya özel hastanelere, % 39,8'i aile sağlığı merkezlerine, % 16,5'i organ nakli ile ilgili dernek vb. kuruluşlara, % 7,5'i internet üzerinden yapılabileceğini bilmektedir. Katılımcıların yalnızca % 3,8'i organlarını bağışlamış olup, % 26,3'ü halen düşünmektedir, % 85,0'i ise aile bireylerinden birine organ nakli ihtiyacı olması durumunda bağış yapabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların % 19,5 i tanımadığı birine ihtiyacı halinde organ bağışlamaktan kaçınmakta, % 24,1'i öldükten sonra yakınlarının kendi organlarını bağışlamasını istememektedir. Katılımcıların % 54,1'i organlarını başka dine mensup birine bağışlamaya olumsuz yaklaşırken, % 69,9'u farklı ırktan birine organ bağışlamaya olumlu yaklaşmaktadır. Katılımcıların % 8,3'ü hayatta kalmak için gerekli olsa bile başkasının, % 34,6 sı başka dine mensup birinin organını kabul etmezken, % 71,4'ü hayatta kalınması için gerekli olsa başka ırktan birinin organını kabul etmektedir. Katılımcıların % 6,0'ı kendi öldükten sonra organlarını ailesinin para karşılığı bağışlamasını kabul etmektedir ve % 8,3 'ünün ailesinde organlarını bağışlayan herhangi biri bulunmaktadır (Tablo 2). Katılımcılardan "organ bağışı caiz midir?" sorusu alanlar % 94,0, "organla işlenen günah vericiye mi aittir?" sorusuyla karşılaşanlar ise % 4,3'tür. Katılımcıların % 51,1'i organ bağışı ile ilgili olarak bir topluluğa hiç konuşma yapmamıştır ve % 62,4'ü organ bağışı hakkında eğitim almak istemektedir. Katılımcıların % 91,7 si organ

bağışına olan ilgiyi arttırmak için neler yapabilir sorusuna "cemaat aydınlatılmalı" şeklinde fikir belirtmiştir.

Katılımcıların % 91,0'ı organ bağışının yetersiz olma nedenini organ nakli ve bağışının iyi anlatılamaması, % 42,1'i ölüm korkusu,% 57,9'u organ nakli ile ilgili koordinasyon eksikliği, % 72,9 u dini inançlara bağlamışlardır. Katılımcılar, organ bağışı tutum ölçeğinde; pozitif ifadelerden oluşan ve insanların organ bağışı konusundaki "yardımseverlik ve ahlaki değerleri/inançlarını" gösteren sorulardan en yüksek ortalamayı "organ bağışı tüm insanlığın yararınadır" ifadesinden almışlardır. Ölçekte iki negatif tutumdan biri olan "tıbbi olarak ihmal edilme korkusu" boyutuna katılımcılar "bir kişi organ bağış kartını imzaladıktan sonra, onun yeterli tıbbi bakımı alma ihtimali azalacaktır" ifadesine katılmayarak organ bağışı konusunda gönüllülüklerinin güçlü olduğunu göstermişlerdir. Bir diğer negatif tutum olan "bedensel yaralanma korkusu" boyutuna "kendi ölümüne neden olmanın en kesin yolu, ona yönelik planlar yapmaktır, tıpkı organ bağışçısı kartı imzalamak gibi" ifadesine ortalama olarak en düşük cevap vererek yine olumlu tutum sergilemişlerdir. Çocuk sayısı ile pozitif tutum puanı arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı (rs: 0,204 p: 0,018) çok zayıf bir korelasyon bulunmuştur.

TARTIŞMA

Bolu İl Merkez camileri din görevlileri ile yapılan bu çalışmada katılımcıların yaş ortalaması 44,0 ± 8,3 olup en küçük yaş 21, en büyük yaş 64 tür. Katılımcıların % 68,4'ü imam-hatip, % 31,6'sı müezzin-kayımdır. İmam-hatiplerin daha fazla sayıda olmasının nedeni, her camide mutlaka imam-hatip bulunma zorunluluğu olmasıdır.

Katılımcıların % 91,7'si organ nakli hakkında bilgisi sahiptir. Bilgi oranının bu kadar yüksek olmasının nedeni, konunun güncel ve araştırma yapılan kişilerin öğrenim düzeyinin yüksek olması olabilir. Şıpkın ve arkadaşlarının Tıp,

İlahiyat ve Güzel Sanatlar fakülteleri öğretim görevlileri arasında yaptığı çalışmada organ bağışi hakkında bilgi sahibi olma % 93,9 olarak bulunmuştur (10). Organ bağışi hakkında bilgi sahibi olma oranının birbirine yakın ve yüksek olması, benzer öğrenim düzeyine sahip kişilerde çalışılmasından olabilir.

Katılımcıların organ nakli bilgisine ulaşma yolları arasında % 82,7 ile radyo/televizyon ilk sıradadır. Bunun nedeni diğer kaynaklara göre daha kolay ulaşılabilir olması ve radyo/televizyonda organ nakli konusunda sürekli haberler ile bilgilendirici programların yayınlanıyor olması olabilir. Özer ve arkadaşlarının çalışmasında araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin % 57,6'sı en önemli bilgi kaynağı olarak yazılı/görsel basını belirtirken (11), Balcı ve arkadaşlarının hemşirelerle yaptıkları çalışmada başlıca bilgi kaynağı internettir. Çalışmaların arasındaki bilgi kaynak farklılığının nedeni, hemşirelerin çalışma koşulları (nöbet, uzun mesai süreleri vs.) olabilir (12).

Katılımcıların % 83,5'i Türkiye'de organ bağışının ücretli olmadığını bilmekteydi. Naçar ve arkadaşlarının İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında yaptıkları çalışmada ise bu oran % 38,6 idi (13). Bu çalışmada bilgi oranının yüksek çıkmasının nedeni Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çalışanlara son yıllarda verilen eğitimler, din görevlilerinin organ bağışında paydaş rol almaları, çalışma yürütülen kişilerin öğrenci değil de çalışan statüsünde olmaları ve medyada gittikçe artan bilgilendirici programların yapılması olabilir.

Katılımcıların % 72,2'si Türkiye'de organ bağışi yapabilmek için hem ölen kişinin organlarını hayattayken bağışlamış olması hem de öldükten sonra ailesinin izninin alınması gerektiğini bilmektedir. Kara ve arkadaşlarının Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi sağlık personeli üzerinde yaptığı çalışmada ise bu oran % 58,6 olarak bulunmuştur (14). İki çalışmanın da son yıllarda yapılmış olması birbirine yakın

sonuçlar doğurmuş olsa da aradan geçen zaman içinde toplumsal bilinçlenme adına olumlu gelişmeler olduğu söylenebilir.

Katılımcıların % 81,2'si Türkiye'de organ bağışının organ nakil merkezlerine, % 57,9'u sağlık müdürlüklerinin ilgili şubelerine % 57,1'i hastane veya özel hastanelere,% 39,8'i aile sağlığı merkezlerine yapılacağını bilmektedir. Balcı ve arkadaşının çalışmasında da % 87,4 ile organ bağış merkezleri ilk sırayı almıştır (12). Her iki çalışmada da organ nakil merkezlerinin ilk sırayı almasının nedeni organ nakil merkezlerinin diğerlerinden daha çok güven veren yerler olması olabilir.

"Hangi organların nakli yapılabilir" sorusuna katılımcılar ilk üç sırada; % 97,7 böbrek, % 86,5 karaciğer, % 81,2 kalp nakli cevabını vermişlerdir. Vicdan ve arkadaşlarının (15), Özer ve arkadaşlarının (11), Kara ve arkadaşlarının (14), Yılmaz ve arkadaşlarının (16) ve Güden'in (17) yaptığı çalışmalarda da benzer şekilde böbrek, kalp ve karaciğer ilk üç sıradadır. Böbreğin bağışlanabilen organlar arasında daha fazla bilinmesinin nedeni Türkiye'de en çok böbrek naklinin yapılması (İRODAT'ın 2015 verilerine göre canlı donörden böbrek nakli milyonda 33,8 olarak en fazla Türkiye'de gerçekleşmiştir) ve özellikle basın yayın organlarında böbrek nakli haberlerine daha fazla rastlanıyor olması olabilir.

Katılımcıların; % 82,7'si beyin ölümü gerçekleşenlerin organ nakli olabileceğini belirtmişlerdir. Güden'in yaptığı çalışmada ise bu oran % 56,8'dir (17). Balcı ve arkadaşlarının çalışmasında "Kimler organ bağışi yapabilir?" sorusuna katılımcıların % 97,2'si beyin ölümü gerçekleşmiş olanlar cevabını vermişlerdir (12). Yanıtlar arasındaki bu fark, hemşirelerin beyin ölümü tanımını bilmelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Katılımcıların % 22,6'sı ise organlarını bağışlamayı düşünmezken, % 26,3'ü organlarını bağışlamayı düşünmekte, % 51,1'i ise organlarını

bağışlama konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir. Koçak ve arkadaşlarının çalışmasında organlarını bağışlamak isteyenler % 56,1, kararsız olanlar % 31, düşünmeyenler ise % 10,5'tir (18). Sungur ve arkadaşlarının Tıp Fakültesi Dönem 1-6 öğrencileri arasında yaptıkları çalışmada; dönem 1 öğrencilerinin % 42,5, dönem 6 öğrencilerinin % 68,9'u organ bağışında bulunmayı düşündüklerini belirtmişlerdir (19). Diğer çalışmalara nazaran bu çalışmada organ bağışı yapmış olma ve organ bağışı yapmayı düşünme oranının düşük olmasının nedeni din görevlilerinin dini kaygıları olabilir.

Katılımcıların sadece % 30,1'i organlarını başka dine mensup birine bağışlamaya olumlu bakmaktadır. Sezek ve arkadaşlarının çalışmasında Sağlık, Fen ve Sosyal bilimler fakülteleri öğrencileri "Organlarını başka dine mensup birine bağışlar mısınız?" sorusuna sırasıyla % 53,9 , % 46,6 , % 46,9 oranlarında olumlu yanıt vermiştir (20). Bu farkın sebebi din görevlilerinin, organ nakli için aynı dine mensup olmak gerektiğini düşünmeleri olabilir. Hayatta kalınması için gerekli olsa başka dine mensup birinin organını kabul edenler % 48,1 dir. Kişilerin başka dine mensup birine organ vermeyip, ihtiyaç halinde almak istemeleri düşündürücüdür.

Katılımcıların % 6'sı ailenin hayatta kalan fertlerine ücret ödendiğinde, öldükten sonra ihtiyacı olan birine organların bağışlanmasına razı olmakta, % 84,2'si razı olmamakta, % 9,8'i ise kararsız olduğunu belirtmektedir. Güden'in çalışmasında "Organ bağışı karşılığında ücret talep edilebilir mi?" sorusuna katılımcıların % 46,2'si etmemeli yanıtını vermiştir (17). Özer ve arkadaşlarının çalışmasında katılımcıların % 70,6'si ihtiyaç halinde böbreğini satmanın uygun olmadığını belirtmiştir (11). Ücret karşılığında organ vermeye razı olmayanların fazla olmasının nedeni, din görevlilerinin organ bağışının para karşılığı yapılmasının dini ve ahlaki olarak uygun olmadığını düşünmeleri olabilir.

Katılımcılar organ bağışına olan ilgiyi arttırmak için % 32,3 oranında seminerler ile bilgilendirme yapılabileceği, % 17,2 oranında Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından halka bilgi verilebileceği, % 16,5 oranında TV, gazete ve filmler ile bilgilendirme yapılabileceğini belirtmiştir. Koçak ve arkadaşlarının (18), Güden'in çalışması (17) ve Tarhan ve ark. çalışmalarında da konuya çözüm önerisi olarak benzer yanıtlar alınmıştır (21).

Katılımcıların % 74,4'ü "ölümden sonraki yaşam için (ahirette, cennette) eksiksiz bir bedene ihtiyacımız var" önermesine hiç katılmadığını belirtti. Güden'in yaptığı çalışmada katılımcıların % 32,9'u öldükten sonra organlarının yerinde kalmasını tercih ettiğini belirtti (17). Katılımcıların bu tutumlarına bakılırsa davranışları ile arasında tezatlık söz konusudur, tutumlarının davranışlarını yönlendirmede yetersiz olduğu görülmektedir.

Katılımcıların % 78,2'si "organ bağışı kartını imzalamış birinin, hayatını kurtarmak gerektiğinde, tıbbın tüm imkanları kullanılmayacaktır" önermesine hiç katılmadığını belirtti. Sezek ve arkadaşlarının çalışmasında Sağlık, Fen ve Sosyal bilimler fakülteleri öğrencileri "organlarını bağışlayanlara doktorların yeteri kadar tıbbi müdahalede bulunmamalarından endişeli misiniz?" sorusuna sırasıyla % 20,0 , % 12,7 , % 15,1 oranlarıyla hayır yanıtı vermiştir (20). Her iki çalışmada da tıp profesyonellerine güven yüksektir ve katılımcıların tıbbi etik açısından kaygıları düşüktür.

Organ bağışı yapacağını bildirmenin içten ve özverili bir davranış olduğu ifadesine "tamamen katılıyorum" yanıtı % 78,9 idi. Keçecioğlu ve arkadaşlarının din görevlileri üzerinde yaptığı çalışmada katılımcıların % 86,2'si organ bağışının onurlu bir insani davranış olduğunu ve İslami koşullar altında kabul edilebilir olduğunu düşünüyordu (22). İslam dininin güzel ahlak konusundaki direktiflerinin, dinin öğrenici,

uygulayıcı ve eğitici konumunda olan din görevlileri üzerinde olumlu yönde etki yapmış olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışma kapsamında görüşülen din görevlilerinin % 91,7'sinin organ nakli hakkında bilgisi vardır ve katılımcılar bu bilgiye % 82,7 ile radyo/televizyondan ulaşımlardır. Araştırmaya katılan din görevlilerinin yalnızca % 3,8'i organlarını bağışlamıştır. Çocuk sayısı ile pozitif tutum puanı arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı çok zayıf bir korelasyon bulunmuştur. Organ bağışında kilit rol oynayan din görevlilerinin konu hakkında bilgileri iyi düzeyde olmasına rağmen; organ bağışlama davranışları istenen düzeyde değildir (%3,8). Katılımcılar başkasından organ almaya olumlu yaklaşırken, organ bağışlama konusunda ise olumsuz bir tutum takınmaktadır. Organ bağışı ve organ nakli kavramları halkın her kesiminin anlayabileceği şekilde anlatılmalı, okullarda ilköğretim düzeyinden itibaren öğrencilere bu konu ders olarak okutulmalı, ayrıca, örnek oluşturmaları açısından din görevlilerinin organ bağışı teşvik edilmelidir. Cuma hutbelerinde veya topluma verilen vaaz, seminer ve toplantılarda bu konu daha sık işlenmeli ve konunun güncelliğini kaybetmemesi sağlanmalıdır.

Teşekkür: Araştırmaya katkılarından dolayı intern doktorlar Nafiz BAŞERDEM, Ahmet Necip GÜMÜŞTEKİN, Ebru GÜNER, Fatih KARAÖZ, Semanur KARATAŞ, Ahmet Faruk KOÇ ve Sümeyye KOLCUK'a çok teşekkür ederiz

Yazarlar herhangi bir finansal destek kullanmamış olup yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

The authors declare no conflict of interest.

REFERENCES

1. Organ Nakli ve Organ Bağışı, Kamuya Açık Organ Nakil İstatistikleri [online]. Available at: <https://organ.saglik.gov.tr/>. Accessed August 25, 2017.

2. Hangi Organ ve Dokuların Nakli Yapılmaktadır? [online]. Available at : <http://organnakli.trakya.edu.tr/>. Accessed August 25, 2017.
3. Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakline İlişkin 2238 sayılı Yasa. [online]. Available at: www.tond.org.tr/. Accessed August 25, 2017.
4. Organ Donation of Database. [online]. Available at: <http://www.irodat.org/>. Accessed August 26, 2017.
5. Bağış Sayıları. [online]. Available at: <https://organkds.saglik.gov.tr/>. Accessed August 26, 2017.
6. Organ Nakil Merkezleri. [online]. Available at: <https://www.saglik.gov.tr/>. Accessed August 26, 2017.
7. Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemi Yönergesi. [online]. Available at: <https://www.saglik.gov.tr/>. Accessed August 26, 2017.
8. Organ Nakli Caizdir. [online]. Available at: <http://ankara.diyaret.gov.tr/>. Accessed August 26, 2017.
9. Maide Suresi, Ayet: 32, Kuran-ı Kerim. [online]. Available at: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/>. Accessed August 26, 2017.
10. Şipkin S, Şen B, Akan S, Tuna Malak A. Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Elemanlarının Organ Bağışına Bakış Açılarının İncelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2010; 11: 19-25.
11. Özer N, Sarıtaş S, Karaman Özlü Z. Hemşirelik Öğrencilerinin Organ Nakli Ve Bağışı Konusundaki Bilgi Ve Düşüncelerinin İncelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2010; 13:2.
12. Balcı E, Şahingöz M. Hemşirelerin Organ Bağışına Bakışları. Cumhuriyet Tıp Dergisi 2014; 36:503-511.
13. Naçar M, Çetinkaya F, Baykan Z, Poyrazoğlu S. Attitudes and Behaviours Of Students from The Faculty Of Theology Regarding Organ Donation: A Study From Turkey". Transplantation Proceedings 2009; 41:4057-4061.
14. Kara S, Salman Z, Öngel K. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Sağlık Personelinin Organ Bağışına Bakışı. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi 2012; 11:1.
15. Kacaroğlu Vicdan A, Peker S, Üçer B. Akşehir Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağışı ile İlgili Tutumlarının Belirlenmesi. TAF Prev Med Bull 2011; 10(2): 175-180.
16. Gürdil Yılmaz S, Opak Yücel B, Çuhadar D. Knowledge and Attitudes of the Faculty of Theology Students on Organ Transplantation. J Relig Health 2017; 56:1042-1051.
17. Güden Altıntaş E. Din görevlilerinin organ nakli ve bağışına bakış açıları. Yüksek Lisans Tezi, Halk Sağlığı AD, Kayseri, Ağustos 2007.
18. Koçak A, Aktaş EÖ, Şenol E, Kaya A, Bilgin UE. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Organ Nakli Ve Bağışı Hakkındaki Bilgi Düzeyi. Ege Tıp Dergisi 2010; 49(3): 153-160.
19. Sungur MA, Mayda AS. Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem I ve Dönem VI Öğrencilerinin Organ Bağışı Konusunda Bilgi ve Tutumları. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2014;4(2): 15-20.
20. Sezek F, Kaya E, Akman Z, Erbil B, Aslan B, Özgen R, Keleş Ö. Üniversite Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Alanlara Göre Organ Nakli Ve Bağışı İle İlgili Görüşleri. EKEV Akademik

Dergisi 2015; 62(62): 471-486.

21. Tarhan M, Dalar L, Yıldırımöğlu H, Sayar A, Altın S. . Hasta Yakınlarının Organ Bağışı ve Nakli ile İlgili Tutumları ve Sosyal Profilleri Arasındaki İlişki. Bakırköy Tıp Dergisi 2013; 9:152-158.
22. Keçecioğlu N, Tuncer M, Yüçetin L, Akaydın M, Yakupođlu G. Attitudes of Religious People in Turkey Regarding Organ Donation and Transplantation. Transplantation Proceedings 2000;32(3):629-30.